

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΕΡΣΙ τὸ καλοκαίρι, βρέθηκα νὰ διασχίζω τὶς πεδιάδες τῆς Ἀιόβα, σὲ ἐποχὴ ἔντονης ζέστης, καὶ γιὰ καλὴ μου τύχη εἶχα γιὰ συνταξιδιώτη μου τὸν Τζέιμς Κουέλ Μπέρντεν — Τζιμ Μπέρντεν, ὅπως τὸν ἀποκαλοῦμε ἀκόμη στὴ Δύση. Ἐκεῖνος κι ἐγὼ εἴμαστε φίλοι ἀπὸ παλιά —μεγαλώσαμε μαζὶ στὴν ἴδια κωμόπολη τῆς Νεμπράσκα²— καὶ εἶχαμε πολλὰ νὰ ποῦμε. Καθὼς τὸ τρένο περνοῦσε σὰν ἀστραπή, μέσα ἀπὸ ἀναρίθμητα μίλια μὲ ὥριμα στάχυα, δίπλα ἀπὸ ἐπαρχιακὲς κωμοπόλεις, ὀλάνθιστα βοσκοτόπια καὶ συστάδες ἀπὸ βελανιδιὲς ποὺ μαράζωναν κάτω ἀπ' τὸν ἥλιο, καθίσαμε στὸ τελευταῖο, στὸ ἀνοιχτὸ βαγόνι, ὅπου τὸ ξύλο ἔκαιγε ὅταν τὸ ἀκουμποῦσες καὶ κόκκινη παχιά σκόνη σκέπαζε τὰ πάντα. Ἡ σκόνη καὶ ἡ ζέστη, ὁ καυτὸς ἀέρας, μᾶς θύμισαν πολλὰ. Μιλούσαμε γιὰ τὸ πῶς νιώθει κανεὶς ὅταν περνάει τὰ παιδικὰ του χρόνια σὲ μικρὲς πόλεις σὰν κι αὐτές, θαμμένες στὸ σιτάρι καὶ στὸ καλαμπόκι, μὲ τὶς ἀκραῖες καιρικὲς συνθῆκες νὰ τοῦ κεντρίζουν τὶς αἰσθήσεις — καυτὰ καλοκαίρια, καθὼς ἡ πλάση πρασινίζει καὶ φουσκώνει κά-

2. Νεμπράσκα: πολιτεία στὶς Μεγάλες Πεδιὰδες τῶν Μεσοδυτικῶν Ἠνωμένων Πολιτειῶν. Θεωροῦνταν μέρος τῆς Μεγάλης Ἀμερικανικῆς Ἐρήμου.

τω από έναν λαμπρό οὐρανό, πῶς νιώθει κανείς όταν τὸν πνίγουν ἡ βλάβη, τὸ χρώμα καὶ ἡ μυρωδιά ἀπὸ τὰ σκληρὰ ἀγριόχορτα καὶ ἡ πλούσια σοδειὰ τοῦ θερισμοῦ — ἀνεμοδαρμένοι χειμῶνες μὲ λίγο χιόνι, ὅταν ὁλόκληρη ἡ χώρα εἶναι ἀπογυμνωμένη καὶ γκρίζα σὰν λαμαρίνα. Συμφωνήσαμε ὅτι μονάχα ὁποῖος εἶχε μεγαλώσει σὲ κωμόπολη μὲ ἀγροὺς στὰ πέριξ θὰ μπορούσε νὰ τὸ καταλάβει. Ἦταν σὰν κάποιο τάγμα μυημένων, εἶπαμε.

Παρόλο ποὺ ὁ Τζιμ Μπέρντεν κι ἐγὼ ζοῦμε καὶ οἱ δύο στὴ Νέα Ὑόρκη καὶ εἴμαστε παλιοὶ φίλοι, δὲν τὸν πολυβλέπω ἐκεῖ. Εἶναι νομικὸς σύμβουλος σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ἐταιρεῖες σιδηροδρόμων τοῦ Δυτικοῦ Τομέα καὶ μερικὲς φορὲς λείπει ἀπὸ τὸ γραφεῖο του στὴ Νέα Ὑόρκη γιὰ ἐβδομάδες ὁλόκληρες. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἕνας λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο δὲν συναντιόμαστε συχνά. Ὁ ἄλλος εἶναι ὅτι δὲν συμπαθῶ τὴ γυναῖκα του.

Ὁ Τζιμ ἦταν ἀκόμα ἕνας ἄγνωστος δικηγορὶσκος, ποὺ πάσχιζε νὰ κάνει τὴν τύχη του στὴ Νέα Ὑόρκη, ὅταν ἡ σταδιοδρομία του ἀπογειώθηκε μέσα σὲ λίγο διάστημα χάρις σ' ἕναν λαμπρὸ γάμο. Ἡ Ζενεβιέβ Γουίτνι ἦταν ἡ μοναχοκόρη κάποιου διάσημου. Ὁ γάμος της μὲ τὸν νεαρὸ Μπέρντεν ἀποτέλεσε θέμα αἰχμηρῶν σχολίων τότε. Ἐλέγαν κάποιοι ὅτι τὴν εἶχε παρατήσει ἄσπλαχνα ὁ ξάδερφός της Ρέτλαντ Γουίτνι, καὶ ὅτι ἐκεῖνη παντρεύτηκε αὐτὸ τὸν ἄγνωστο ἀπ' τὴ Δύση ἀπὸ γινάτι. Ἦταν καὶ τότε ὅπως καὶ τώρα ἕνα ἀνήσυχο, ξεροκέφαλο κορίτσι, ποὺ τῆς ἄρεσε νὰ κάνει διάφορες ἐκπλήξεις στοὺς φίλους της. Ἀργότερα, ποὺ τὴ γνώρισα, ἔκανε πάντοτε ἀπρόσμενα πράγματα. Παραχώρησε ἕνα ἀπὸ τὰ σπίτια της γιὰ νὰ γίνῃ Κέντρο Ὑποστήριξης τῆς Γυναικείας

Ψήφου,³ ανέβασε ένα από τὰ θεατρικά της ἔργα στὸ Θέατρο Πρίνσες,⁴ τὴ συνέλαβαν γιὰ συμμετοχὴ σὲ διαδήλωση κατὰ τὴ διάρκεια μιᾶς ἀπεργίας κατασκευαστῶν ἐνδυμάτων καὶ διάφορα ἄλλα τέτοια. Ποτὲ δὲν μπόρεσα νὰ πιστέψω ὅτι νιώθει κάτι ἰδιαίτερο γιὰ τὰ ζητήματα μὲ τὰ ὁποῖα συνδέει τὸ ὄνομά της καὶ τὸ πρόσκαιρο ἐνδιαφέρον της. Εἶναι γοητευτικὴ, δραστήρια, ἀποτελεσματικὴ, ἀλλὰ ἐμένα μοῦ φαίνεται ἀπαθὴς κι ἐξωφρενικὰ ἀνίκανη νὰ νιώσει πραγματικὸ ἐνθουσιασμό. Οἱ κοινότητες προτιμήσεις τοῦ ἄντρα της τὴν ἐκνευρίζουν, νομίζω, καὶ θεωρεῖ ὅτι ἀξίζει τὸν κόπο νὰ παριστάνει τὴν ἡγερία σὲ μιὰ ὁμάδα νεαρῶν ποιητῶν καὶ ζωγράφων μὲ προοδευτικὲς ἰδέες καὶ μέτριες ἱκανότητες. Ἔχει τὴ δική της παρουσία καὶ ζεῖ τὴ δική της ζωὴ. Γιὰ κάποιο λόγο, ἐπιθυμεῖ νὰ παραμείνει κυρία Τζέιμς Μπέρντεν.

Ὅσο γιὰ τὸν Τζίμ, καμία ἀπογοήτευση δὲν ἦταν ἀρκετὰ σφοδρὴ ὥστε νὰ ἀποδυναμώσει τὴν ἐκ φύσεως ρομαντικὴ καὶ φλογερὴ του ἰδιοσυγκρασία. Αὐτὴ ἡ ἰδιοσυγκρασία του, ἂν καὶ συχνὰ τὸν ἔκανε νὰ φαίνεται πολὺ ἄστεϊος ὅταν ἦταν μικρός, ὑπῆρξε ἓνα ἀπὸ τὰ ἰσχυρότερα μυστικὰ τῆς ἐπιτυχίας του. Ἀγαπᾷ μ' ἓνα ἰδιαίτερο πάθος τὴ μεγάλη χώρα, ποὺ μέσα της τρέχουν καὶ διακλαδίζονται οἱ ράγες τοῦ σιδηροδρόμου. Ἡ πίστη του στὴ

3. Γυναικείας Ψήφου: ὁ ἀγώνας γιὰ τὸ δικαίωμα ψήφου τῶν γυναικῶν ἔλαβε μεγάλες διαστάσεις τὴ δεκαετία τοῦ 1910 ὑποστηριζόμενος κυρίως ἀπὸ τὶς σουφραζέτες. Κορυφώθηκε στὰ 1920, μὲ ἀποτέλεσμα τὴ 19η τροπολογία τοῦ Συντάγματος τῶν ΗΠΑ.

4. Θέατρο Πρίνσες: Princes Theater, βρισκόταν στὴν 39η Δυτικὴ Ὁδὸ καὶ ἀνέβαζε πρωτοποριακὲς θεατρικὲς παραστάσεις.

χώρα αὐτὴ καὶ οἱ γνώσεις του συνέβαλαν πολὺ στὴν ἀνάπτυξή της. Εἶναι πάντοτε ἕτοιμος νὰ ἐπενδύσει κεφάλαια γιὰ νέες ἐπιχειρήσεις στὸ Οὐαϊόμινγκ ἢ στὴ Μοντάνα κι ἔχει βοηθήσει νέους ἀνθρώπους πέρα ἐκεῖ νὰ ἐπιτύχουν ἀξιοσημεῖωτα πράγματα στὰ ὄρυχεῖα, στὴν ὑλοτομία καὶ στὴν ἐξόρυξη πετρελαίου. Ἄν κάποιος νέος ἔχει μιὰ ἰδέα καὶ μπορέσει νὰ τραβήξει τὴν προσοχὴ τοῦ Τζιμ Μπέρντεν, ἂν καταφέρει νὰ τὸν συνοδεύσει ὅταν ἐκεῖνος περιπλανιέται στὶς ἐρημιὲς ἀναζητώντας χαμένα δάση ἢ ἐξερευνώντας ἄγνωστα φαράγγια, τότε τὰ χρήματα γιὰ νὰ δράσει εἶναι συνήθως διαθέσιμα. Ὁ Τζιμ εἶναι ἀκόμη σὲ θέση νὰ χαθεῖ μέσα σ' αὐτὰ τὰ μεγαλεπήβολα ὄνειρα τῆς Δύσης. Ἄν καὶ εἶναι πάνω ἀπὸ σαραντα πιά, προσεγγίζει τοὺς νέους ἀνθρώπους καὶ τὰ νέα ἐγχειρήματα μὲ τὸν αὐθορμητισμὸ ἐκεῖνο ποὺ θυμοῦνται οἱ φίλοι τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ἐμένα δὲν μοῦ φαίνεται νὰ μεγαλώνει ποτέ. Ἡ δροσερὴ ὕψη του, τὰ σταχτοζάνθα μαλλιά του καὶ τὰ γαλάζια μάτια του ποὺ γρήγορα ἀλλάζουν χρῶμα εἶναι ἴδια μὲ τὴν ἐποχὴ ποὺ ἦταν νεαρός· καὶ τὸ προστατευτικὸ, τρυφερό του ἐνδιαφέρον γιὰ τὶς γυναῖκες εἶναι δεῖγμα νεανικῆς ἰδιοσυγκρασίας καὶ συνάμα χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς Ἀμερικανικῆς Δύσης.

Ἐκείνη τὴν καυτὴ ἡμέρα ποὺ διασχίζαμε τὴν Αἰόβα, ἡ συζήτησή μας ἐπέστρεφε διαρκῶς σὲ μιὰ ἐμβληματικὴ μορφή, μιὰ κοπέλα ἀπὸ τὴ Βοημία⁵ ποὺ εἴχαμε γνωρί-

5. Βοημία: περιοχή τῆς Τσεχίας σήμερα. Στὴν τσεχικὴ γλῶσσα τὰ ἐπίθετα ποὺ ἀναφέρονται στὴ Βοημία καὶ τὴν Τσεχία εἶναι

σει πρὶν ἀπὸ πολὺ καιρὸ καὶ πὺν τῇ θαυμάζαμε καὶ οἱ δύο. Πιὸ πολὺ ἀπὸ ὅλους ὅσους θυμόμαστε, αὐτὸ τὸ κορίτσι μᾶς φαινόταν ὅτι ἀντιπροσώπευε γιὰ μᾶς τὴ χώρα, τὶς συνθηῖκες, τὴν ὅλη περιπέτεια τῆς παιδικῆς μας ἡλικίας. Καὶ μόνο ἡ ἀναφορὰ τοῦ ὀνόματός της ἀρκοῦσε γιὰ νὰ ἀνακαλέσει μνηῖμες ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ τόπους, γιὰ νὰ ζωντανέψει στὸ νοῦ μας ἓνα σιωπηρὸ θεατρικὸ ἔργο. Εἶχα χάσει ἐντελῶς τὰ ἔχνη της, ἀλλὰ ὁ Τζιμ τὴν εἶχε ξαναβρεῖ μετὰ ἀπὸ πολλὰ χρόνια, εἶχε ἀνανεώσει μιὰ φιλία πὺν σῆμαινε πολλὰ γι' αὐτὸν κι ἐξοικονομοῦσε ἀρκετὸ χρόνο ἀπὸ τὴν πολυάσχολη ζωὴ του γιὰ νὰ ἀπολαύσει αὐτὴ τὴ φιλία. Τὴν ἡμέρα πὺν τὸν συνάντησα ἡ ἀνάμνησή της εἶχε κατακλύσει τὸ νοῦ του. Μὲ ἔκανε νὰ τὴν ξαναδῶ, νὰ αἰσθανθῶ τὴν παρουσία της, ἀνέστησε ὅλη τὴν παλιά τρυφερότητά μου γιὰ ἐκεῖνη.

«Δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω», εἶπε ἀπότομα, «γιατί ποτὲ δὲν ἔγραψες τίποτα γιὰ τὴν Ἀν-τόνια».⁶

Τοῦ εἶπα πὺς πάντα ἐνωθα ὅτι ἄλλοι ἄνθρωποι — αὐτὸς ὁ ἴδιος, γιὰ παράδειγμα — τὴ γνώριζαν πολὺ καλύτερα ἀπὸ ἐμένα. Ἦμουν ἔτοιμη, ὥστόσο, νὰ κάνω μιὰ

τὰ ἴδια, χωρὶς καμία διαφορά, καθὼς ἱστορικὰ ἡ πλειονότητα τῶν κατοίκων τῆς Βοημίας ἦταν Τσέχοι καὶ μόνο μιὰ μειονότητα Γερμανοί, γνωστοὶ ὡς Σουδῆτες.

6. Στὸ πρωτότυπο ὑπάρχει σημείωση γιὰ τὴν προφορὰ τοῦ ὀνόματος τῆς ἡρώιδας: «Τὸ ὄνομα Ἀντονία τονίζεται ἐμφατικὰ στὴν πρώτη συλλαβή (ὅπως τὸ ἀγγλικὸ ὄνομα *Anthony*) καὶ τὸ *i* ἀποδίδεται βέβαια ὡς μακρὸ *e*. Τὸ ὄνομα προφέρεται ὡς Ἀν-ton-ee-ah». Στὰ ἑλληνικὰ ἡ διατήρηση αὐτῆς τῆς ὑπόδειξης θὰ καθιστοῦσε δύσκολη τὴ συμπεφορὰ μὲ τὸ κτητικὸ «μου». Γι' αὐτὸ προτιμήσαμε τὴν ἀπόδοση «Ἀν-τόνια».

συμφωνία μαζί του. Θα αποτύπωνα στο χαρτί όλα όσα θυμόμουν για την Άν-τόνια εάν κι εκείνος έκανε το ίδιο. Ίσως, με αυτό τον τρόπο, θα μπορούσαμε να σχηματίσουμε μια εικόνα της.

Ἀνακάτεψε τὰ μαλλιά του με μιὰ γρήγορη κίνηση, ὅλο ἔξαψη, ἡ ὁποία σ' ἐκεῖνον συχνὰ προαναγγέλλει κάποια νέα ἀπόφαση, καὶ κατάλαβα ὅτι ἡ πρότασή μου τὸν συνεπῆρε. «Ίσως νὰ τὸ κάνω, ἴσως νὰ τὸ κάνω!» δήλωσε. Κοίταξε ἔξω ἀπ' τὸ παράθυρο γιὰ λίγα λεπτά καὶ ὅταν ξαναγύρισε πρὸς ἐμένα τὰ μάτια του εἶχαν τὴν ἀναπάντευη καθαρότητα ποὺ ἔρχεται μέσα ἀπὸ κάτι ποὺ τὸ βλέπει κανεὶς μόνο με τὸ μυαλό του. «Βέβαια», εἶπε, «θὰ πρέπει νὰ τὸ κάνω με τρόπο εὐθὺ καὶ νὰ πῶ πολλὰ καὶ γιὰ τὸν ἑαυτό μου. Τὴ γνόρισα καὶ τὴν ἔνιωσα μόνο μέσα ἀπὸ μένα καὶ δὲν γνωρίζω ἄλλον τρόπο γιὰ νὰ τὴν παρουσιάσω».

Τοῦ εἶπα ὅτι ὁ τρόπος ποὺ τὴ γνόρισε καὶ τὴν ἔνιωσε ἦταν ἀκριβῶς ὅ,τι περισσότερο ἤθελα νὰ ξέρω γιὰ τὴν Ἀν-τόνια. Ἐκεῖνος εἶχε εὐκαιρίες ποὺ δὲν εἶχα ἐγώ, ἓνα κοριτσάκι ποὺ τὴν ἔβλεπε ἀπλῶς νὰ πηγαινοέρχεται.

Μῆνες ἀργότερα, κάποιο χειμωνιάτικο ἀπόγευμα με καταιγίδα, ὁ Τζιμ Μπέρντεν ἔφτασε στὸ διαμέρισμά μου με ἓναν φουσκωμένο φάκελο, ποὺ τὸν κρατοῦσε προσεκτικὰ κάτω ἀπὸ τὸ παλτό του. Μπῆκε στὸ καθιστικὸ κι ἔδειξε τὸν φάκελο με κάποια ὑπερηφάνεια καθὼς στεκόταν ὀρθιος καὶ ζέσταινε τὰ χέρια του.

«Τὸ τέλειωσα χθὲς βράδυ... αὐτὸ γιὰ τὴν Ἀν-τόνια», εἶπε. «Μὲ τὸ δικό σου τί γίνεται;»

Ἀναγκάστηκα νὰ ὁμολογήσω ὅτι τὸ δικό μου δὲν

Ήταν κάτι περισσότερο από μερικές συγκεχυμένες σημειώσεις.

«Σημειώσεις; Έγώ δὲν σημείωσα τίποτα». Ἦπιε μονορούφι ὅλο τὸ τσάι του κι ἀκούμπησε τὸ φλιτζάνι. «Οὔτε ταξινόμησα οὔτε ξεταξινόμησα. Ἀπλῶς κατέγραψα ὅ,τι μοῦ ἔφερε στὸ νοῦ τὸ ὄνομα τῆς Ἀν-τόνια· εἴτε κάτι δικό της, εἴτε δικό μου ἢ ἄλλων γνωστῶν. Μᾶλλον δὲν ἔχει κάποια δομή. Δὲν ἔχει οὔτε τίτλο».

Πῆγε στὸ διπλανὸ δωμάτιο, κάθισε στὸ γραφεῖο μου κι ἔγραψε πάνω στὸν ρόζ φάκελο τὴ λέξη «Ἀν-τόνια». Τὸ κοίταξε γιὰ μιὰ στιγμή συνοφρυωμένος κι ἔπειτα συμπλήρωσε «Ἡ Ἀν-τόνια μου». Αὐτὸ φάνηκε νὰ τὸν ικανοποιεῖ.

«Διάβασέ το ὅσο πιὸ σύντομα γίνεται», εἶπε, καθὼς σηκώνόταν, «ἀλλὰ μὴν τὸ ἀφήσεις νὰ ἐπηρεάσει τὴ δική σου ἱστορία».

Ἡ δική μου ἱστορία δὲν γράφτηκε ποτέ, ἡ ἀκόλουθη ἀφήγηση ὅμως εἶναι τὸ χειρόγραφο τοῦ Τζίμ, ἀκριβῶς ὅπως μοῦ τὸ παρέδωσε.

BIBΛΙΟ Ι
Οἱ Σήμερντά

ΠΡΩΤΟΑΚΟΥΣΑ για την Άν-τόνια σ' ένα ατέλειωτο, όπως μου φάνηκε, ταξίδι,⁷ όταν διέσχιζα τη μεγάλη πεδιάδα της ένδοχώρας της Βόρειας Αμερικῆς. Ήμουν αστά δέκα τότε· είχα χάσει και τον πατέρα και τη μητέρα μου μέσα σ' ένα χρόνο και οι συγγενείς μου στη Βιρτζίνια με έστελναν στους παππούδες μου, που ζούσαν στη Νεμπράσκα. Ταξίδευα υπό την επίβλεψη ενός όρεσίβιου νεαρού, του Τζέικ Μάρπουλ, που ήταν δεξί χέρι του πατέρα μου στο παλιό αγρόκτημα κάτω στο Μπλού Ρίτζ και τώρα πήγαινε στη Δύση για να μπει στη δουλειά του παππού μου. Η έμπειρία του Τζέικ για τον κόσμο γύρω του δεν ήταν και πολύ πλουσιότερη από τη δική μου. Δεν είχε ξαναμπει σε τρένο πριν από εκείνο το πρωί, που έτοιμαστήκαμε μαζί για να δοκιμάσουμε την τύχη μας σ' έναν καινούργιο κόσμο.

Περάσαμε όλη τη μέρα σε βαγόνια της τρίτης θέσης, όλο και πιό ιδρωμένοι, όλο και πιό βρόμικοι, καθώς προχωρούσε το ταξίδι. Ο Τζέικ αγόρασε όλα όσα του προσέφεραν οι μικροπωλητές: καραμέλες, πορτοκάλια, μπρούντζινα κουμπιά για το γιακά, μπρελόκ, και για μένα τη Ζωή του Τζέσε Τζέιμς,⁸ που το θυμάμαι

7. ταξίδι: η ιστορία υποτίθεται ότι ξεκινά το 1883.

8. Τζέσε Τζέιμς: Jesse James, διαβόητος κακοποιός από την

ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀπολαυστικὰ βιβλία ποὺ ἔχω διαβάσει ποτέ. Μέχρι καὶ μετὰ τὸ Σικάγο, ἡμασταν ὑπὸ τὴν προστασία ἑνὸς φιλικοῦ ἐλεγκτῆ, ὁ ὁποῖος γνώριζε τὰ πάντα γιὰ τὴ χώρα ὅπου πηγαίναμε καὶ μᾶς ἔδωσε ἓνα σωρὸ συμβουλές σὲ ἀντάλλαγμα τῆς ἐμπιστοσύνης μας. Μᾶς φάνηκε ἔμπειρος ἄνθρωπος, κοσμοπολίτης, ποὺ εἶχε πάει σχεδὸν παντοῦ· καθὼς μιλοῦσε, πέταγε μὲ εὐκολία ὀνόματα ἀπὸ μακρινές πολιτείες καὶ πόλεις. Φοροῦσε τὰ δαχτυλίδια, τὶς καρφίτσες καὶ τὶς κονκάρδες ἀπὸ διάφορες ἀδελφότητες στὶς ὁποῖες ἀνῆκε. Ἀκόμα καὶ στὰ μανικετόκουμπά του ἦταν χαραγμένα ἱερογλυφικὰ καὶ εἶχε πάνω του περισσότερες ἐπιγραφές κι ἀπὸ αἰγυπτιακὸ ὀβελίσκο. Κάποια στιγμή, ὅταν κάθισε γιὰ νὰ κουβεντιάσουμε, μᾶς εἶπε ὅτι μπροστά, στὸ βαγόνι τῶν μεταναστῶν, ὑπῆρχε μιὰ οἰκογένεια ποὺ καταγόταν «πέρα ἀπὸ τὴ θάλασσα», τῆς ὁποίας ὁ προορισμὸς ἦταν ὁ ἴδιος μὲ τὸν δικό μας.

«Δὲν μιλάει ἀγγλικά κανεῖς τους, ἐκτὸς ἀπὸ ἓνα κοριτσάκι καὶ τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ πεῖ εἶναι “Πᾶμε Μπλάκ Χόκ,⁹ Νεμπράσκα”. Δὲν εἶναι καὶ πολὺ μεγαλύ-

πολιτεία τοῦ Μισούρι, ἀρχηγὸς συμμορίας ποὺ λήστευε τράπεζες καὶ τρένα. Ἐγὶνε θρύλος ὅταν δολοφονήθηκε ὕπουλα (τὸ 1892, σὲ ἡλικία τριάντα ἐτῶν) ἀπὸ τὸν συνεργάτη του Robert Ford, ποὺ ἤλπιζε νὰ λάβει τὴν κρατικὴ ἀμοιβή γιὰ τὸ κεφάλι τοῦ James. Στους σταθμοὺς τῶν τρένων καὶ μέσα στὶς ἀμαξοστοιχίες πωλοῦνταν χαρτόδετα βιβλιαράκια μὲ νομβέλες γιὰ τὴ ζωὴ του.

9. Μπλάκ Χόκ: δηλαδὴ Μαῦρο Γεράκι. Ἡ συγγραφέας ἐπιλέγει νὰ δώσει στὴ φανταστικὴ καωμόπολη τῆς ἱστορίας ὄνομα ὑπαρκτοῦ γηγενοῦς Ἀμερικανοῦ φυλάρχου (Black Hawk, 1767-1838). Στὴν πραγματικότητα, ἀναφέρεται στὴν καωμόπολη Ρέντ

τερή σου, δώδεκα ἢ δεκατριῶν ἔσως, καὶ εἶναι πανέξυπνη. Δὲν θέλεις νὰ πᾶς μπροστὰ νὰ τὴ δεῖς, Τζέιμι; Ἔχει καὶ ὁμορφα καστανὰ μάτια!»

Αὐτὸ τὸ τελευταῖο σχόλιο μ' ἔκανε νὰ ντραπῶ. Κούνησα τὸ κεφάλι μου καὶ βυθίστηκα στὸν *Τζέσε Τζέιμις*. Ὁ Τζέιμς μοῦ ἔγνεψε συγκατανεύοντας καὶ εἶπε ὅτι εἶναι πιθανὸν νὰ κολλήσῃ κανεὶς καμιά ἀρρώστια ἀπ' τοὺς ἀλλοδαπούς.

Δὲν θυμᾶμαι νὰ διασχίζω τὸν ποταμὸ Μισούρι, οὔτε τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὸ μακρὸ ταξίδι.¹⁰ ἐκείνης τῆς μέρας στὴ Νεμπράσκα. Πιθανότατα, μέχρι ἐκείνη τὴ στιγμή, εἶχα διασχίσει τόσο πολλοὺς ποταμούς, ποὺ τοὺς βαρέθηκα. Τὸ μόνο πράγμα ποὺ ἦταν πολὺ ἀξιοπρόσεκτο σχετικὰ μὲ τὴ Νεμπράσκα ἦταν ὅτι ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι, ὅλη τὴν ἡμέρα, Νεμπράσκα.

Κοιμόμουν γιὰ πολλὴ ὥρα, κουλουριασμένος σ' ἓνα κόκκινο βελούδινο κάθισμα, ὅταν φτάσαμε στὸ Μπλάκ Χόκ. Ὁ Τζέιμς μὲ ξύπνησε καὶ μὲ πῆρε ἀπὸ τὸ χέρι. Σκουντουφλώνοντας κατεβήκαμε ἀπὸ τὸ τρένο σὲ μιὰ ξύλινη πλατφόρμα, ὅπου οἱ ἄνθρωποι τρέχανε πέρα δῶθε κρατώντας φανάρια. Δὲν ἔβλεπα καμιά πόλη, οὔτε καν μακρινὰ φῶτα· μᾶς τύλιγε ἀπόλυτο σκοτάδι. Ἡ μηχανὴ

Κλάουντ τῆς Νεμπράσκα, ΝΔ τῆς Ὀμάχα, ποὺ ἀριθμοῦσε περίπου 1.200 κατοίκους τὸ 1883 καὶ εἶχε τὸ ὄνομα τοῦ φύλαρχου τῆς φυλῆς τῶν Σιού (Red Cloud, 1822-1909).

10. μακρὸν ταξίδι: ἡ ἀπόσταση ἀπὸ τὴν Ὀμάχα μέχρι τὸ Ρέντ Κλάουντ (τὸ Μπλάκ Χόκ τῆς ἱστορίας) εἶναι περίπου 300 χλμ., ἀλλὰ μὲ τὸ τρένο τῆς ἐποχῆς καὶ τίς πολλὲς στάσεις τὸ ταξίδι διαρκοῦσε ἀπὸ τὸ πρωὶ ὥς τὸ βράδυ.

ξεφουσοῦσε βαριά, μετὰ ἀπὸ τῆ μεγάλης πορείας της. Μέσα στὴν κόκκινη λάμψη τοῦ ἀτμοθάλαμου, ἓνα τσοῦρμο ἀνθρώπων συγκεντρώθηκε στὴν πλατφόρμα, κουβαλώντας μπόγους καὶ κιβώτια. Κατάλαβα ὅτι αὐτὴ θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν ἡ οἰκογένεια τῶν μεταναστῶν ποὺ μᾶς ἔλεγε ὁ ἐλεγκτής. Ἡ γυναίκα εἶχε μιὰ μαντήλα μὲ κρόσσια δεμένη γύρω ἀπ' τὸ κεφάλι της καὶ κρατοῦσε ἓνα μικρὸ τσίγκινο μπαούλο, σφιχταγκαλιάζοντάς το σὰν νὰ ἦταν μωρό. Ἦταν μαζί κι ἓνας γέρος, ψηλὸς καὶ καμπουριασμένος. Δύο καχεκτικὰ ἀγόρια κι ἓνα κορίτσι στέκονταν κρατώντας μπόγους ἀπὸ λινόβάμβακο κι ἓνα κοριτσάκι ἦταν κολλημένο στὴ φούστα τῆς μάνας του. Σὲ λίγο, κάποιος μ' ἓνα φανάρι τοὺς πλησίασε κι ἄρχισε νὰ μιλάει δυνατὰ καὶ θορυβώδιστα. Τέντωσα τ' ἄφτιά μου, γιατί ἦταν σίγουρα ἡ πρώτη φορὰ στὴ ζωὴ μου ποὺ ἄκουγα ξένη γλῶσσα.

Προστέθηκε κι ἄλλο ἓνα φανάρι. Μιὰ φλύαρη φωνὴ ἔκραξε: «Γειὰ χαρά, εἴσαστε οἱ ἄνθρωποι τοῦ κυρίου Μπέρντεν; Ἄν εἴσαστε σεῖς, ἐμένα ψάχνετε. Εἶμαι ὁ Ὅτο Φούκς. Εἶμαι στὴ δούλεψη τοῦ κυρίου Μπέρντεν καὶ ἦρθα γιὰ νὰ σᾶς πάρω. Γειὰ σου, Τζίμι, δὲν φοβάσαι ποὺ ἦρθες στὴν Ἀγρία Δύση;»

Κοίταξα μὲ ἐνδιαφέρον τὸ καινούργιο πρόσωπο στὸ φῶς τοῦ φαναριοῦ. Θὰ μπορούσε νὰ εἶχε βγεῖ ἀπ' τὶς σελίδες τοῦ *Τζέσε Τζέιμς*. Φοροῦσε σομπρέρο, μὲ φαρδιά δερμάτινη κορδέλα καὶ λαμπερὴ ἀγκράφα, ἐνῶ οἱ ἄκρες ἀπὸ τὸ μουστάκι του ἦταν στριμμένες καὶ τεντωμένες πρὸς τὰ πάνω, σὰν μικρὰ κέρατα. Φαινόταν ὅλο ζωὴ καὶ ἀγριάδα, σκέφτηκα, καὶ σὰν νὰ εἶχε πίσω του κάποιον βαρὺ παρελθόν. Μιὰ μεγάλη οὐλὴ διέτρεχε τὸ ἓνα του

Ἡ οἰκογένεια τῶν μεταναστῶν.

μάγουλο κι ἔφτανε στὴ γωνία τοῦ στόματός του, κάνοντας μιὰ καμπύλη ποὺ σὲ τρώμαζε. Ἡ κορυφὴ τοῦ ἀριστεροῦ ἄφτιοῦ του ἔλειπε καὶ τὸ δέριμα του ἦταν σκοῦρο, ὅπως τῶν Ἰνδιάνων. Σίγουρα, αὐτὸ ἦταν τὸ πρόσωπο κάποιου ἐπικηρυγμένου. Καθὼς περιφερόταν στὴν πλατφόρμα μὲ τὶς ψηλοτάκουνες μπότες του, ψάχνοντας γιὰ τὰ μπαουλά μας, εἶδα ὅτι ἦταν μᾶλλον ἀδύνατος ἄντρας, γρήγορος καὶ μυώδης, μ' ἐλαφριά περπατησιά. Μᾶς εἶπε ὅτι εἴχαμε μπροστὰ μας μιὰ νύχτα δρόμο καὶ καλύ-

τερα νὰ παίρναμε τὰ πόδια μας. Μᾶς ὁδήγησε ἐκεῖ ποὺ στάθμευαν τὰ ἄλογα, ὅπου ἦταν δεμμένες δύο ἀγροτικές ἅμαξες, καὶ εἶδα τὴν οἰκογένεια μὲ τοὺς ξένους νὰ στρωμώχνηται σὲ μιὰ ἀπ' αὐτές. Ἡ ἄλλη ἦταν γιὰ μᾶς. Ὁ Τζέικ κάθισε στὴν μπροστινὴ θέση μὲ τὸν Ὅτο Φούκς καὶ ἐγὼ πῆδησα μέσα στὸ ἄχυρο ποὺ σκέπαζε τὴν καρότσα καὶ ἦταν καλυμμένο μὲ τομάρια βουβαλιῶν. Ἡ ἅμαξα τῶν μεταναστῶν βόγγηξε καθὼς ἐφευγε μέσα στὸ σκοτάδι καὶ ἐμεῖς τοὺς ἀκολουθήσαμε.

Προσπάθησα νὰ κοιμηθῶ, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ ταρακούνημα δάγκωσα τὴ γλῶσσα μου καὶ σύντομα ἄρχισα νὰ ποινάω παντοῦ. Ὅταν τὸ ἄχυρο πατικώθηκε, ἀπέκτησα ἓνα σκληρὸ κρεβάτι. Προσεκτικά, ξεμύτισα κάτω ἀπὸ τὸ βουβαλήσιο δέρμα, σηκώθηκα στὰ γόνατα καὶ κοίταξα πάνω ἀπ' τὸ πλαῖνὸ μέρος τῆς ἅμαξας. Δὲν φαινόταν νὰ ὑπάρχει τίποτα γιὰ νὰ δεῖ κανεῖς· οὔτε φράχτες, οὔτε χεῖμαρροι ἢ δέντρα, οὔτε λόφοι ἢ χωράφια. Ἄν ὑπῆρχε δρόμος, δὲν θὰ μπορούσα νὰ τὸν ξεχωρίσω μὲ τὸ ἀχνὸ φῶς τῶν ἀστεριῶν. Δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο παρὰ μόνο γῆ· οὔτε ἔχνος ἀπὸ κάποιο χωριό, μόνο τὸ ὑλικὸ ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἶναι φτιαγμένα τὰ χωριά. Ὅχι, δὲν ὑπῆρχε τίποτε ἄλλο παρὰ ἐλαφρὸ χῶμα, λίγο ἀκανόνιστο, τό'νωθα, γιὰτὶ συχνὰ τὰ φρένα τῶν τροχῶν ἔτριζαν καθὼς κατεβαίναμε μιὰ κοιλάδα καὶ ἀνεβαίναμε πάλι τὴν ἄλλη πλευρά, τρεκλίζοντας. Εἶχα τὴν αἴσθησιν ὅτι εἶχαμε ἀφήσει τὸν κόσμον πίσω μας, ὅτι εἶχαμε ξεπεράσει τὰ ὅριά του καὶ ἤμασταν πέρα ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη ἐπικράτεια. Ποτέ μου δὲν εἶχα ξανακοιτάξει οὐρανὸ ποὺ δὲν εἶχε κάποια οἰκεία κορυφογραμμὴ στὸν ὀρίζοντά του. Ἐδῶ, ὅμως, ἔβλεπα ὁλόκληρο τὸ θόλο τοῦ οὐρανοῦ, ὅλον ὅσον ὑπῆρ-

χε. Δεν πίστευα ότι ο πατέρας και η μητέρα μου, που ήταν πεθαμένοι, με παρακολουθοῦσαν ἀπὸ κεῖ πάνω· ὅτι θὰ μὲ ἔψαχναν ἀκόμη στὴ στάνη, κάτω στὸ χείμαρρο ἢ κατὰ μῆκος τοῦ λευκοῦ δρόμου ποὺ πηγαινε στὰ ὄρεινά βοσκοτόπια. Εἶχα ἀφήσει μέχρι καὶ τὸ πνεῦμα τους πίσω μου. Ἡ ἄμαξα ταρακουνιόταν καθὼς μὲ μετέφερε κι ἐγὼ δὲν ξέρω ποῦ. Δεν νομίζω ὅτι ἔνιωθα νοσταλγία. Ἄν δὲν φτάναμε ποτὲ πουθενά, δὲν εἶχε σημασία. Μεταξὺ ἐκείνης τῆς γῆς κι ἐκείνου τοῦ οὐρανοῦ ἔνιωθα πὼς εἶχα σβήσει, εἶχα παραλύσει. Δεν εἶπα τὴν προσευχή μου ἐκείνη τὴ νύχτα: ἐδῶ, σκέφτηκα, ὅ,τι εἶναι νὰ γίνει θὰ γίνει.

Δὲν θυμᾶμαι πῶς ἔφτασα στὸ ἀγρόκτημα τοῦ παπποῦ μου, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν αὐγή, μετὰ ἀπὸ μιὰ πορεία περὶπου εἴκοσι μιλίων, μὲ δυνατὰ ἄλογα. Ὅταν ξύπνησα, ἦταν ἀπόγευμα. Βρισκόμουν σ' ἓνα μικρὸ δωμάτιο, ἐλάχιστα μεγαλύτερο ἀπὸ τὸ κρεβάτι ὅπου ἤμουν ξαπλωμένος, καὶ τὸ σκίαστρο τοῦ παραθύρου κοντὰ στὸ κεφάλι μου χτυποῦσε ἀπαλὰ στὸν ζεστὸ ἀέρα. Μιὰ ψηλὴ γυναικία, μὲ ρυτιδιασμένο σκούρο δέρμα καὶ μαῦρα μαλλιά, στεκόταν ὄρθια κοιτάζοντάς με· κατὰλαβα ὅτι ἦταν μᾶλλον ἢ γιὰγιά μου. Εἶχε κλάψει γιὰ ὥρα, τὸ ἔβλεπα, ἀλλά, ὅταν ἄνοιξα τὰ μάτια μου, χαμογέλασε, μὲ κοιτάξε μὲ ἀγωνία καὶ κάθισε στὰ πόδια μου, στὴν ἄκρη τοῦ κρεβατιοῦ.

«Κοιμήθηκες καλὰ, Τζίμι;» ρώτησε ζωνρά. Ὑστερα, μ' ἓναν πολὺ διαφορετικὸ τόνο, εἶπε, σὰν νὰ μιλοῦσε στὸν ἑαυτὸ της: «Ἡμαρτον Κύριε, πῶς μοιάζεις μὲ τὸν πατέρα σου!» Θυμήθηκα ὅτι ὁ πατέρας μου ὑπῆρξε τὸ ἀγοράκι της· θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε ἔρθει πολλὲς φορὲς μὲ τὸν ἴδιο τρόπο γιὰ νὰ τὸν ξυπνήσει ὅταν ἐκεῖνος θὰ παρακοιμόταν. «Νὰ τὰ καθαρὰ σου ροῦχα», συνέχισε χαϊδεύοντας τὰ σκεπάσματα μὲ τὸ σκουρόχρωμο χέρι της καθὼς μιλοῦσε. «Πρῶτα ὅμως, ἔλα κάτω στὴν κουζίνα μαζί μου καὶ κάνε ἓνα ὠραῖο ζεστὸ μπάνιο, πίσω ἀπὸ τὴ σόφα. Φέρε τὰ πράγματά σου· δὲν εἶναι κανέννας ἐδῶ».

Τὸ («κάτω στὴν κουζίνα») μοῦ χτύπησε παράξενα· στὸ σπίτι λέγαμε πάντα «ἔξω στὴν κουζίνα». Πῆρα τὰ παπούτσια καὶ τὶς κάλτσες μου καὶ τὴν ἀκολούθησα μέσα ἀπ' τὸ σαλόνι καὶ κατέβηκα τὶς σκάλες ἐνὸς πατώματος, μέχρι τὸ ὑπόγειο. Αὐτὸ τὸ ὑπόγειο ἦταν χωρισμένο σὲ τραπεζαρία στὰ δεξιὰ τῆς σκάλας καὶ σὲ κουζίνα στ' ἀριστερά της. Καὶ τὰ δύο δωμάτια ἦταν σοβατισμένα καὶ ἀσβεστωμένα — ὁ σοβάς ἦταν ἀπλωμένος ἀπευθείας πάνω στὰ χωμάτινα τοιχώματα, ὅπως κάποτε στὰ ὑπόσκαφα.¹¹ Τὸ δάπεδο ἦταν ἀπὸ σκληρὸ τσιμέντο. Κάτω ἀπὸ τὴν ξύλινη ὀροφὴ ὑπῆρχαν παραθυράκια μὲ λευκὲς κουρτίνες καὶ γλάστρες μὲ γεράνια καὶ τηλέγραφους στὰ βαθιὰ περβάζια. Μπαίνοντας στὴν κουζίνα, μοῦ ἤρθε μιὰ εὐχάριστη μυρωδιὰ ἀπὸ μελόψωμο στὸ φούρνο. Ἡ στόφα ἦταν πολὺ μεγάλη, μὲ λαμπερὰ νικελένια διακοσμητικὰ, καὶ πίσω της ὑπῆρχε ἓνας μακρὺς ξύλινος πάγκος κολλημένος στὸν τοῖχο καὶ μιὰ μεταλλικὴ σκάφη στὴν ὁποία ἡ γιαγιά ἔχυσε ζεστὸ καὶ κρύο νερό. Ὅταν ἔφερε τὸ σαποῦνι καὶ τὶς πετσέτες, τῆς εἶπα ὅτι εἶχα συνηθίσει νὰ κάνω τὸ μπάνιο μου χωρὶς βοήθεια.

«Μπορεῖς νὰ πλύνεις τ' ἄφτιά σου, Τζίμι; Εἶσαι σίγουρος; Τότε, μάλιστα, εἶσαι πολὺ ἔξυπνο ἀγοράκι».

Ἦταν εὐχάριστα ἐκεῖ στὴν κουζίνα. Ὁ ἥλιος ἔλαμπε μέσα στὰ νερὰ τοῦ λουτροῦ, καθὼς ἔμπαινε ἀπὸ τὸ δυ-

11. ὑπόσκαφα: οἱ ἔποικοι στὶς πεδινὲς περιοχές, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν δέντρα, γιὰ τὰ σπίτια τοὺς δημιουργοῦσαν ὀρύγματα στὶς ὄχθες ἀπὸ τὶς κοιλάδες, μονόχωρα συνήθως, μὲ μικρὰ ἀνοίγματα ἀντὶ γιὰ παράθυρα. Ἄλλος τρόπος δόμησης ἦταν τὰ «χωματόσπιτα» σὲ ἐπίπεδο ἔδαφος.

τικὸ παραθυράκι, κι ἓνας μεγάλος Μαλτέζος γάτος ἦρθε καὶ χαϊδεύεταν στὴ σκάφη, κοιτάζοντάς με ὅλο περιέργεια. Ἐνῶ ἐγὼ πλενόμουν, ἡ γιαγιά μου ἦταν ἀπασχολημένη στὴν τραπεζαρία μέχρι ποὺ φώναξα μὲ ἀγωνία: «Γιαγιά, φοβᾶμαι ὅτι τὰ μελόψωμα καίγονται!» Τότε ἐκείνη ἔφτασε γελώντας, κουνώντας πάνω κάτω τὴν ποδιά της, σὰν νὰ ἴδιωχνε τὶς κόττες.

Ἦταν μιὰ ἀπλή, ψηλὴ γυναίκα, λίγο σκυφτή, καὶ εἶχε τὴν τάση νὰ σπρώχνει τὸ κεφάλι της πρὸς τὰ ἔμπρός, σὲ μιὰ στάση ἐγρήγορσης, σὰν νὰ κοιτάζε κάτι ἢ νὰ ἀκούγε κάτι, κάπου μακριά. Καθὼς μεγάλωνα, ἔφτασα νὰ πιστεύω ὅτι αὐτὸ συνέβαινε μόνο καὶ μόνο ἐπειδὴ τόσο συχνὰ σκεφτόταν πράγματα ποὺ ἦταν πολὺ μακριά. Ἦταν γρήγορη καὶ ζωερὴ σὲ ὅλες τὶς κινήσεις της. Ἡ φωνὴ της ἦταν δυνατὴ καὶ μᾶλλον διαπεραστικὴ καὶ μιλοῦσε συχνὰ μὲ κάποιον ἄγχος, γιατί εἶχε τὴν ἀκατάσχετη ἐπιθυμία ὅλα νὰ γίνουν μὲ τὴ δέουσα τάξη καὶ εὐπρέπεια. Τὸ γέλιο της ἦταν κι αὐτὸ δυνατό καὶ ἴσως λίγο στριγγό, ἀλλὰ σίγουρα ἰδιαίτερα εὐφυές. Ἦταν τότε πενήντα πέντε χρόνων, μιὰ δυνατὴ γυναίκα, ἀσυνήθιστης ἀντοχῆς.

Ντύθηκα κι ἐξερεύνησα τὸ μεγάλο κελάρι δίπλα στὴν κουζίνα. Τὸ εἶχαν σκάψει κάτω ἀπὸ τὴν πτέρυγα τοῦ σπιτιοῦ, καὶ τὸ εἶχαν σοβατίσει καὶ τσιμεντώσει· ὑπῆρχε μιὰ σκάλα καθὼς καὶ μιὰ ἐξωτερικὴ πόρτα ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ ἄντρες πηγαينوέρχονταν. Κάτω ἀπὸ τὸ ἓνα παράθυρο ὑπῆρχε ἓνα μέρος γιὰ νὰ πλένονται, ὅταν ἐπέστρεφαν ἀπ' τὴ δουλειά.

Ἐνῶ ἡ γιαγιά μου ἦταν ἀπασχολημένη μὲ τὸ δεῖπνο, ἐγὼ στοργυλοκάθισα στὸν ξύλινο πάγκο πίσω ἀπὸ τὴ στόφα κι ἔκανα τὴ γνωριμία μου μὲ τὸ γάτο — ἔπια-